Analyysi

Sota heikentää yritysten toimintaympäristöä

Suomen talous | 21.06.2022 | Petri Mäki-Fränti, Juuso Vanhala

KIRJOITTAJAT

Petri Mäki-Fränti
Vanhempi ekonomisti

Juuso Vanhala
Ennustepäällikkö

Sota vaikuttaa Suomen talouden toimialoihin ja yrityksiin epätasaisesti. Yrityskyselyn mukaan enemmistö yrityksistä uskoo pystyvänsä korvaamaan menetetyn Venäjän-viennin uusilla markkinoilla suhteellisen nopeasti. Osa yrityksistä kuitenkin arvioi, ettei pysty lainkaan korvaamaan menetettyä vientiä. Tuotantoketjujen ongelmista ja kustannusten noususta kärsivät erityisesti teollisuuden toimialat. Yritykset arvioivat pystyvänsä kompensoimaan kustannusten nousun vaikutuksia kannattavuuteensa esimerkiksi nostamalla omia hintojaan. Sodan seurauksena myös yritysten investoinnit ovat jäämässä suunniteltua jonkin verran vähäisemmiksi.

Suomen talous oli alkuvuonna 2022 pitkälti toipunut koronapandemian aiheuttamasta shokista.

Venäjän hyökkäys Ukrainaan on heikentänyt uudelleen monien suomalaisten yritysten toimintaympäristöä. Sodan talousvaikutukset eivät rajoitu Suomen Venäjälle suuntautuvan ulkomaankaupan supistumiseen. Eräillä suomalaisyrityksillä oli ennen sotaa mittavaa tuotantoa tai liiketoimintaa Venäjällä, Valko-Venäjällä tai Ukrainassa. Sodan myötä toiminnoista on pääosin jouduttu luopumaan. Energian hinta on noussut, ja raaka-aineiden tuonti Venäjältä on tyrehtymässä, mikä on kasvattanut yritysten kustannuksia ja aiheuttanut pullonkauloja tuotantoon. Yleisen taloudellisen epävarmuuden kasvu on saanut yritykset punnitsemaan entistä tarkemmin investointejaan. Sota Ukrainassa vaikuttaa eri toimialoihin ja yrityksiin kuitenkin hyvin eri tavoin. Varsinkin palvelualojen yritykset kärsivät koronapandemiasta, mutta nyt liikevaihdon supistumisesta ja kustannusten noususta kärsivät erityisesti teollisuuden toimialat.

Seuraavassa arvioidaan, miten sota Ukrainassa on vaikuttanut yritysten lähiajan näkymiin liikevaihdon kehityksestä ja tuotantoketjuista ja missä määrin yritykset pystyvät sopeutumaan tilanteeseen etsimällä tuotteilleen uusia markkinoita sekä sopeuttamalla tuotantoaan. Arvio yritysten taloustilanteen ja -näkymien kehityksestä alkuvuoden aikana perustuu Suomen Teollisuussijoituksen (Tesi) huhtikuussa 2022 keräämään yrityskyselyaineistoon. Kysely suunnattiin 630 suomalaiselle pienelle ja keskisuurelle yritykselle, jotka työllistävät 5–250 työntekijää. Teollisuussijoitus on toteuttanut yrityskyselyjä koronapandemian alkamisesta lähtien, ja huhtikuun kysely oli järjestyksessä kuudes. Huhtikuun kysely suunnattiin kolmelle päätoimialalle eli yrityksille, jotka toimivat teollisuuden, majoituksen ja ravitsemuksen sekä informaation ja viestinnän toimialoilla. Kyselyn otos on toimialakohtaisesti edustava, mutta kyselyn tuloksia ei voi yleistää kolmen toimialan ulkopuolelle.

Kyselyn tiedot on yhdistetty yritysten tilinpäätöstietoihin vuodelta 2020. Tällöin kyselystä lasketut tilastolliset tunnusluvut (lähinnä keskiarvot) oli mahdollista laskea liikevaihdolla, viennillä tai yrityksen henkilöstön määrällä painotettuina ja välttää näin pienimpien yritysten merkityksen liiallinen korostuminen tuloksissa[1].

Yritysten näkymät heikentyneet

Yrityksiltä pyydettiin arvioita vuoden 2022 liikevaihdon kehityksestä sekä joulukuussa 2021 että huhtikuussa 2022 toteutetuissa kyselyissä. Jokaisella kolmella toimialalla yritykset keskimäärin odottavat liikevaihtonsa kasvavan ainakin nimellisesti (kuvio 1).

Sekä toimialojen välillä että saman toimialan yritysten välillä on merkittäviä eroja odotuksissa ja niiden kehityksessä. Kasvuodotukset ovat suurimmat majoituksen ja ravitsemuksen toimialalla, jossa liikevaihdolla painotettu keskiarvo kasvuodotuksista ylsi huhtikuussa noin 25 prosenttiin. Informaation ja viestinnän yrityksissä kasvuodotukset jäivät noin puolet pienemmiksi.

Heikoimmat odotukset olivat teollisuudessa, jossa nimellisen liikevaihdon odotetaan kasvavan edellisvuodesta vain runsaat 3 %. Liikevaihdon odotettu kasvu pitää sisällään hintojen nousun vaikutuksen liikevaihdon kehitykseen, ja vuodelle 2022 ennustettiin kyselyä tehtäessä nopeaa inflaatiovauhtia. Merkittävä osuus teollisuuden odottamasta hitaasta liikevaihdon kasvusta johtuu yritysten kasvaneiden kustannusten siirtämisestä hintoihin. Hintojen nousun vuoksi myynnin volyymi saattaa monessa teollisuusyrityksessä supistua, vaikka liikevaihto kasvaisikin.

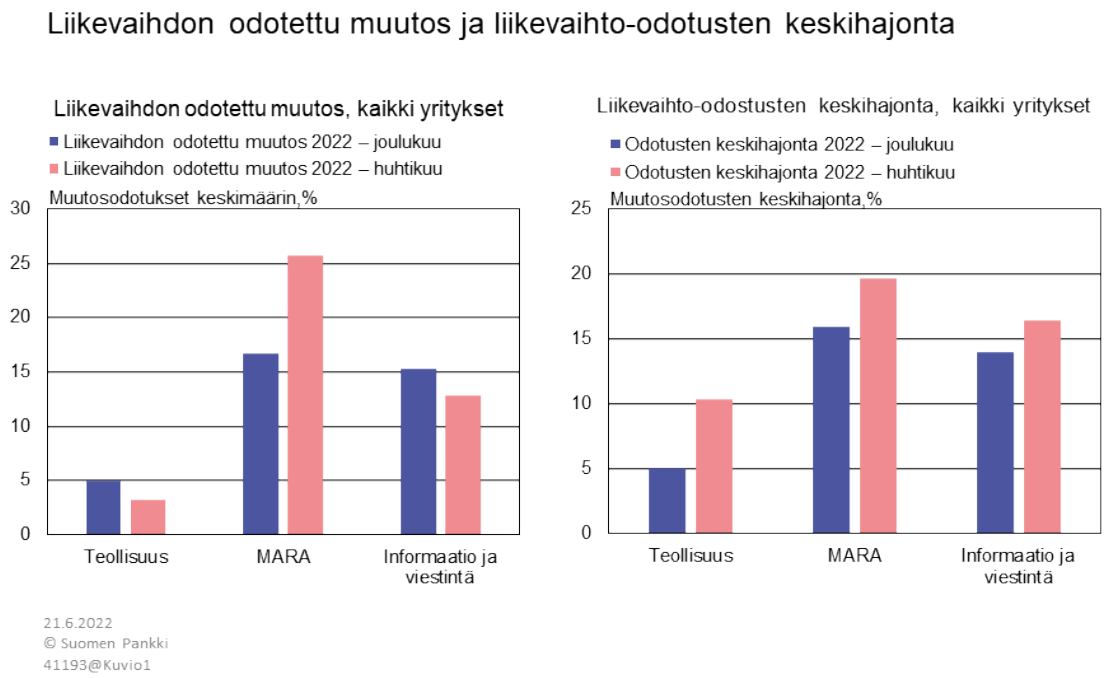
Toimialojen kasvuodotuksien kehityksessä näkyy selvästi maailmantilanteen muuttuminen joulukuun ja huhtikuun välillä. Majoituksen ja ravitsemuksen toimialalla odotukset liikevaihdon kasvusta paranivat selvästi joulukuuhun verrattuna. Loppuvuonna 2021 ravintolarajoituksia kiristettiin koronaviruksen omikronmuunnoksen ilmaantumisen vuoksi, mutta talven aikana tautitilanne rauhoittui, ja rajoitukset poistettiin. Kevään aikana ravintolapalveluiden kysynnässä on nähty merkkejä korona-aikana patoutuneen kysynnän purkautumisesta.

Teollisuudessa kasvuodotukset olivat jo joulukuussa vaisut verrattuna kyselyn kahteen muuhun toimialaan. Koronapandemian aiheuttamat tuotannon pullonkaulat sekä materiaalipula rajoittivat teollisuuden kasvumahdollisuuksia jo tuolloin. Uuden kyselyn mukaan kasvuodotukset ovat joulukuun noin 5 prosentistakin silti lähes puolittuneet. Tarjontapuolen ongelmat ovat entisestään vaikeutuneet, minkä lisäksi odotuksia liikevaihdon kasvusta varjostavat Suomen vientimarkkinoiden heikot kasvunäkymät. Kasvunäkymät heikkenivät suhteellisen paljon varsinkin sellaisissa yrityksissä, jotka harjoittavat vientiä Venäjälle. Näiden yritysten odotettu nimellisen liikevaihdon jää vajaaseen 2 prosenttiin.

Yritysten välisiä eroja kasvuodotuksissa kuvataan liikevaihto-odotusten keskihajonnalla, joka on laskettu erikseen jokaiselle toimialalle (kuvio 1, oikea puoli). Odotusten hajonta on kasvanut joulukuusta huhtikuuhun varsinkin teollisuudessa. Siinä määrin kuin hajonnan kasvu on seurausta sodasta, tulos on odotettu, sillä samankin toimialan yritysten talouteen sota vaikuttaa hyvin eri tavoin. Odotusten hajonta on kasvanut myös majoituksen ja ravitsemuksen -toimialalla, mikä saattaa heijastaa yritysten välisiä eroavaisuuksia ulkomaisen kysynnän merkityksen suhteen.

Informaation ja viestinnän aloilla liikevaihdon kasvuodotukset ja niiden hajonta ovat kehittyneet kyselyn kahta muuta toimialaa tasaisemmin. Näillä toimialoilla liiketoiminta on vähemmän altis koronatilanteen muutoksille tai sodan vaikutuksille.

Kuvio 1.

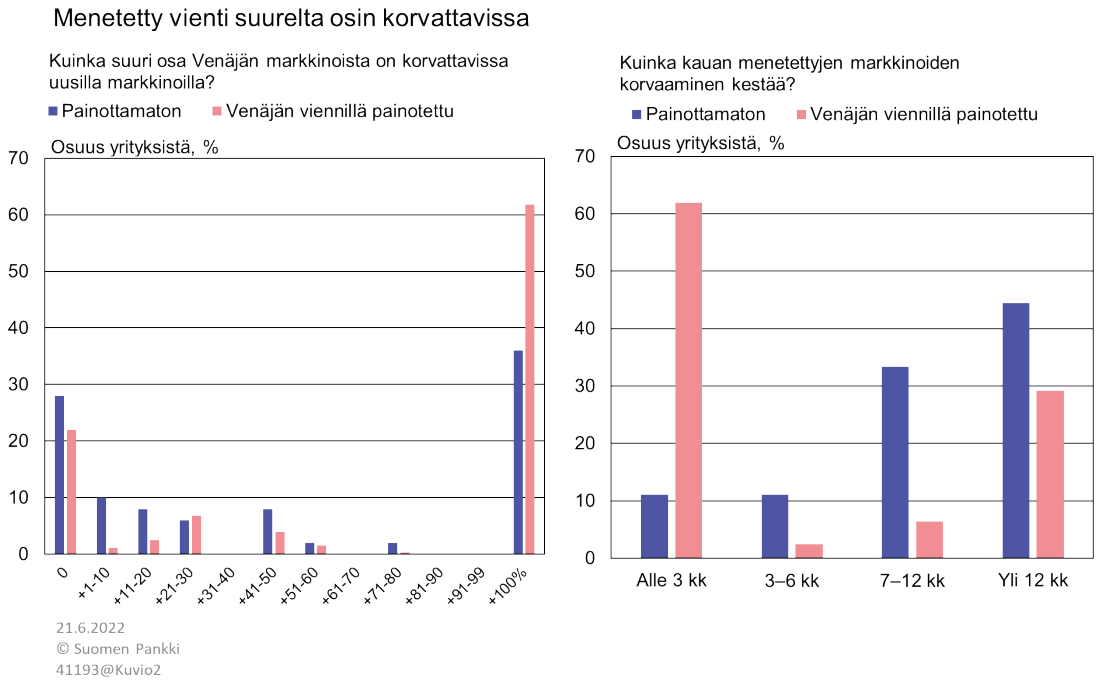

Menetetylle viennille löytyy uusia markkinoita

Noin 41 % yrityskyselyyn vastanneista yrityksistä harjoitti vientiä vuonna 2021. Vientiä Venäjälle, Valko-Venäjälle tai Ukrainaan oli vajaalla viidenneksellä näistä vientiyrityksistä, ja yritykset toimivat pääosin teollisuudessa. Venäjän-vienti on jossain määrin painottunut suurempiin vientiyrityksiin, sillä ne kyselyyn vastanneet yritykset, jotka vievät Venäjälle, kattoivat 75 % kaikesta kyselyyn vastanneiden yritysten viennistä. Venäjän-viennin osuus yritysten viennistä jäi tyypillisesti vähäiseksi, 1–5 prosenttiin yrityksen kokonaisviennistä. Vain vajaat 4 % yrityksistä arvioi Venäjän-viennin ylittävän 5 % niiden kokonaisviennistä.

Yritykset arvioivat kyselyssä myös, kuinka suuren osan menetetyistä markkinoista yritykset uskovat pystyvänsä korvaamaan uusilla markkinoilla. Yritykset jakautuivat tässä suhteessa melko jyrkästi kahteen ryhmään. Yritykset, jotka arvioivat, etteivät pysty lainkaan korvaamaan menetettyä vientiä, kattoivat noin neljänneksen kyselyyn vastanneiden yritysten yhteenlasketusta viennistä Venäjälle. Yritykset, jotka arvioivat pystyvänsä korvaamaan menetetyt markkinat kokonaan, kattoivat Venäjän-viennistä runsaat 60 % (kuvio 2).[2] Varsinkin vientipainotettujen lukujen perusteella menetetyt vientimarkkinat saadaan korvatuksi melko nopeasti. Noin 60 % yrityksistä arvioi saavansa menetetyt markkinat korvatuksi alle kolmessa kuukaudessa.

Kuvio 2.

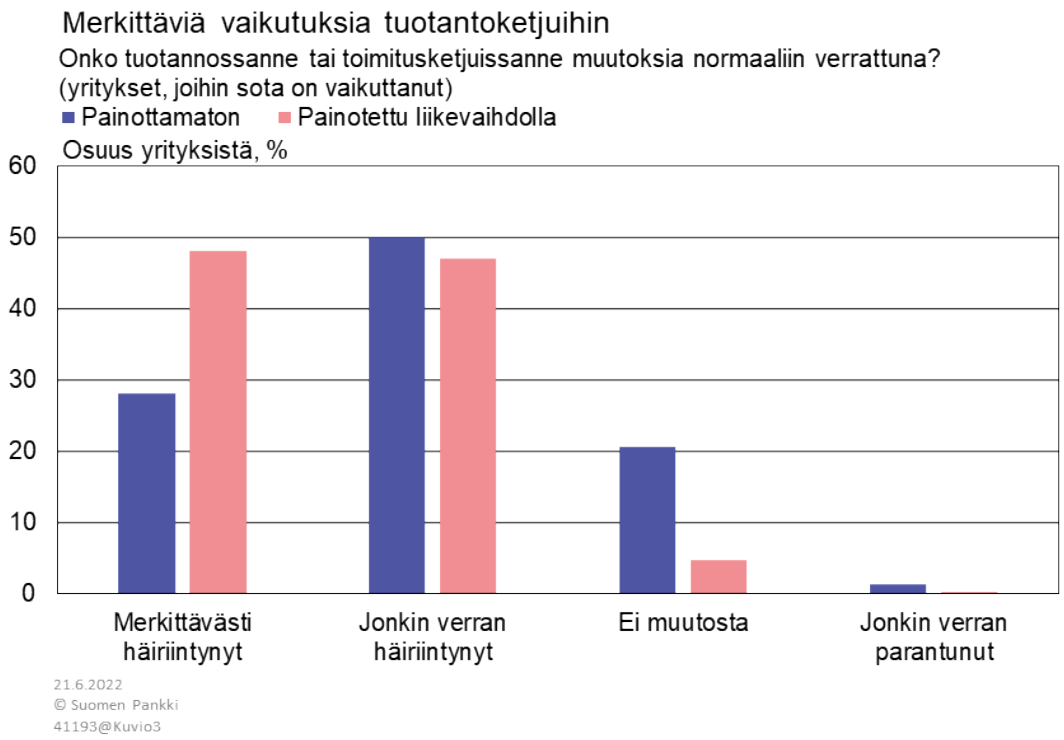

Sota on häirinnyt tuotantoketjuja, mutta yritykset arvioivat häiriöiden jäävän väliaikaisiksi

Kyselyyn vastanneista yrityksistä vain noin 3 prosentilla on omaa tuotantoa Venäjällä, Valko-Venäjällä tai Ukrainassa, joskin tuotanto on jonkin verran painottunut suurempiin yrityksiin.[3] Sota on kuitenkin häirinnyt monien yritysten tuotantoa muilla tavoin. Yrityksiltä tiedusteltiin tuotantoketjujen häiriöistä kahdella tavalla. Yrityksiä pyydettiin arvioimaan, onko niiden tuotannossa tai toimitusketjuissa ylipäätään tapahtunut muutoksia normaaliin verrattuna (mukaan lukien muut kuin sodasta johtuvat häiriöt). Teollisuuden sekä informaation ja viestinnän toimialojen yrityksiltä kysyttiin lisäksi erikseen, onko nimenomaan Ukrainan sodalla ollut vaikutuksia niiden tuotantoon.

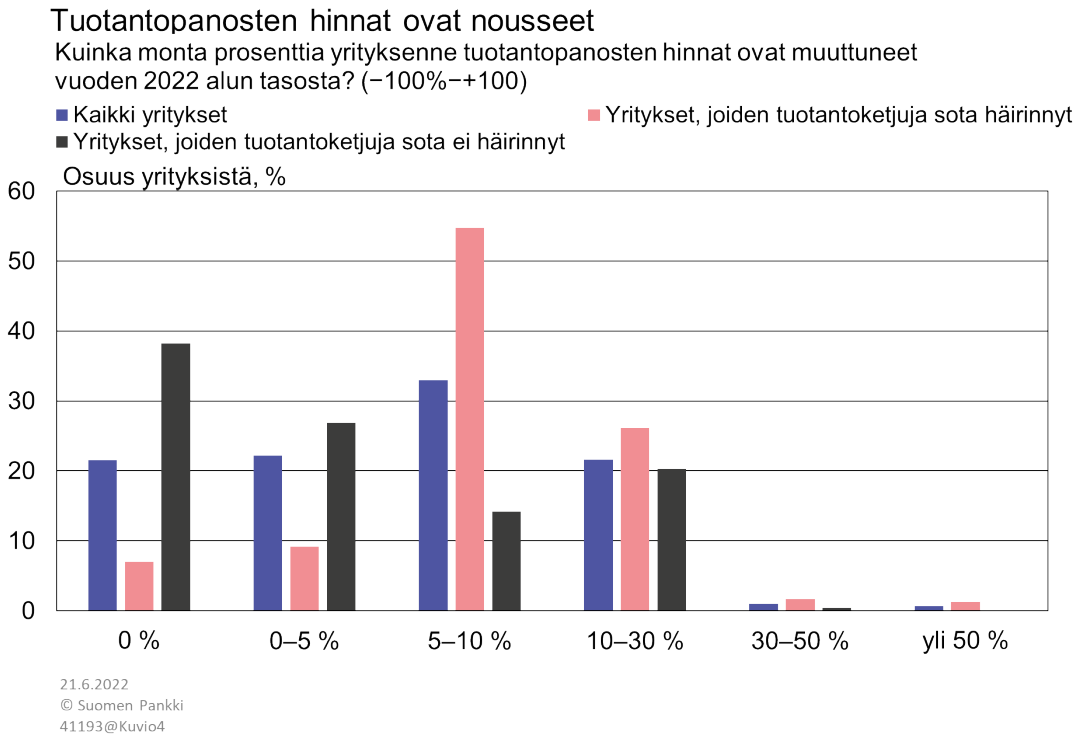
Noin puolet kaikista kyselyn yrityksistä (liikevaihdolla painotettuna) arvioi, että Ukrainan sodalla oli vastaushetkellä vaikutuksia niiden tuotannon tai toimitusketjun toimivuuteen. Osa yrityksistä arvioi toimintansa häiriintyneen jopa merkittävästi, ja nämä yritykset edustivat noin puolta niiden yritysten liikevaihdosta, joihin sota oli vaikuttanut (kuvio 3). Luku pitää kuitenkin sisällään myös ne tuotannon ja toimitusketjujen häiriöt, joita selittävät muut tekijät kuin sota. Yritysten tuotantoa haittasivat sodan lisäksi varsinkin ongelmat materiaalien, raaka-aineiden sekä elektroniikkakomponenttien saatavuudessa sekä logistiikassa.

Kuvio 3.

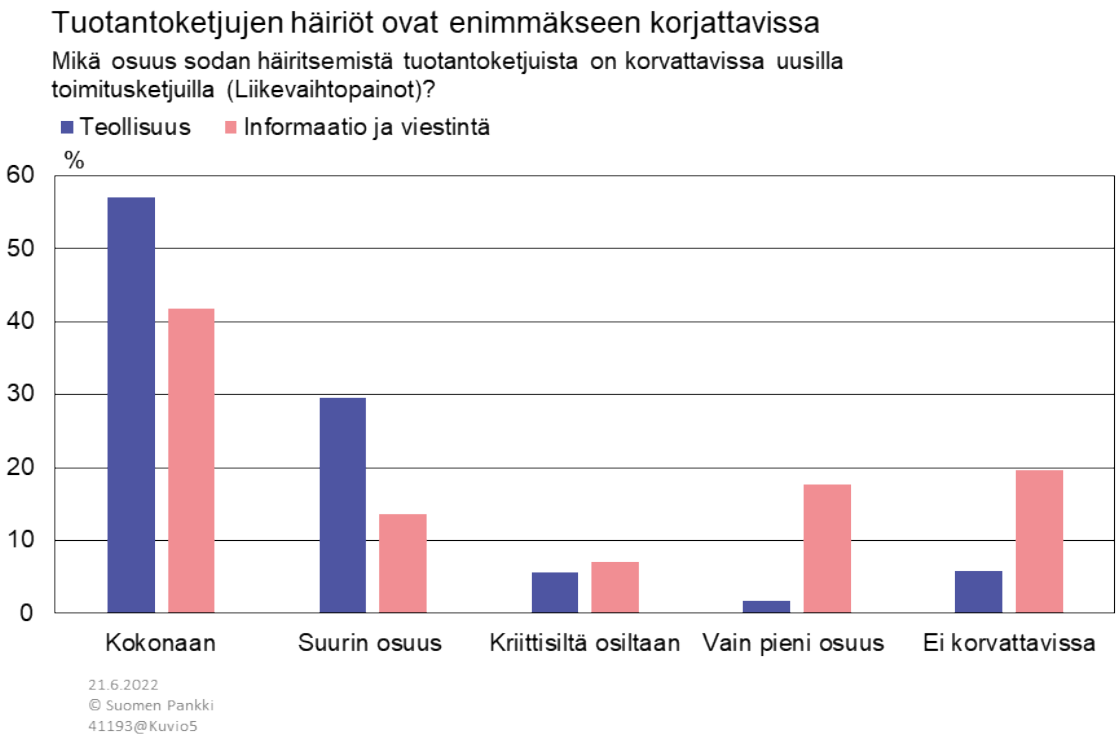
Tuotantoketjujen häiriöt ja tuotantopanosten hintojen nousu söivät yritysten liikevaihtoa ja kannattavuutta jo koronakriisin aikana. Yrityksissä, joiden tuotantoketjuja sota on häirinnyt, myös tuotantopanosten hinnat ovat nousseet muita yrityksiä useammin ja enemmän (kuvio 4). Kun liikevaihtopainotukset huomioidaan, viimeksi mainituista yrityksistä yli puolella tuotantopanosten hinnat olivat nousseet 5–10 % edellisvuodesta. Noin joka neljännellä tuotantopanosten hintojen nousu oli 10–30 %. Yrityksillä, joiden tuotantoa sota ei ollut häirinnyt, hintojen nousu oli selvästi vähäisempää. Eniten tuotantopanosten hintojen nousu näkyi logistiikka- ja materiaalikustannuksissa.

Kuvio 4.

Useimmat yritykset arvioivat, että sodan vaikutukset tuotantoon ja kannattavuuteen jäävät väliaikaisiksi. Teollisuuden yritykset, jotka uskoivat pystyvänsä korvaamaan sodan häiritsemät tuotantoketjunsa uusilla tuotantoketjuilla kokonaan, kattoivat lähes 60 % toimialan yritysten liikevaihdosta. Teollisuusyritykset, jotka arvioivat onnistuvansa tässä ainakin suurimmaksi osaksi kattoivat nekin noin 30 % vastaajayritysten liikevaihdosta (kuvio 5). Informaatiossa ja viestinnässä tilanne on jonkin verran heikompi. Toimialan yritykset, jotka arvioivat, että tuotantoketjujen korvaaminen onnistuu osittain tai ei lainkaan, kattoivat noin puolet toimialan vastaajayritysten liikevaihdosta.

Kuvio 5.

Kustannusten nousun vaikutukset kannattavuuteen riippuvat viime kädessä siitä, missä määrin yritykset pystyvät siirtämään kallistuneet kustannukset hintoihin. Kyselyn perusteella tuotantokustannusten nousun kompensoiminen hintoja nostamalla onnistuu yrityksiltä melko hyvin. Hintojen nousu tulee olemaan kuluvana vuonna ripeää varsinkin teollisuudessa. Teollisuustoimialan yritykset, joiden tuotantoon sodalla on ollut vaikutusta, odottavat nostavansa hintojaan vuonna 2022 keskimäärin noin 10 %.[4] Informaation ja viestinnän alan yrityksissä odotettu hintojen nousu jää noin puoleen tästä.

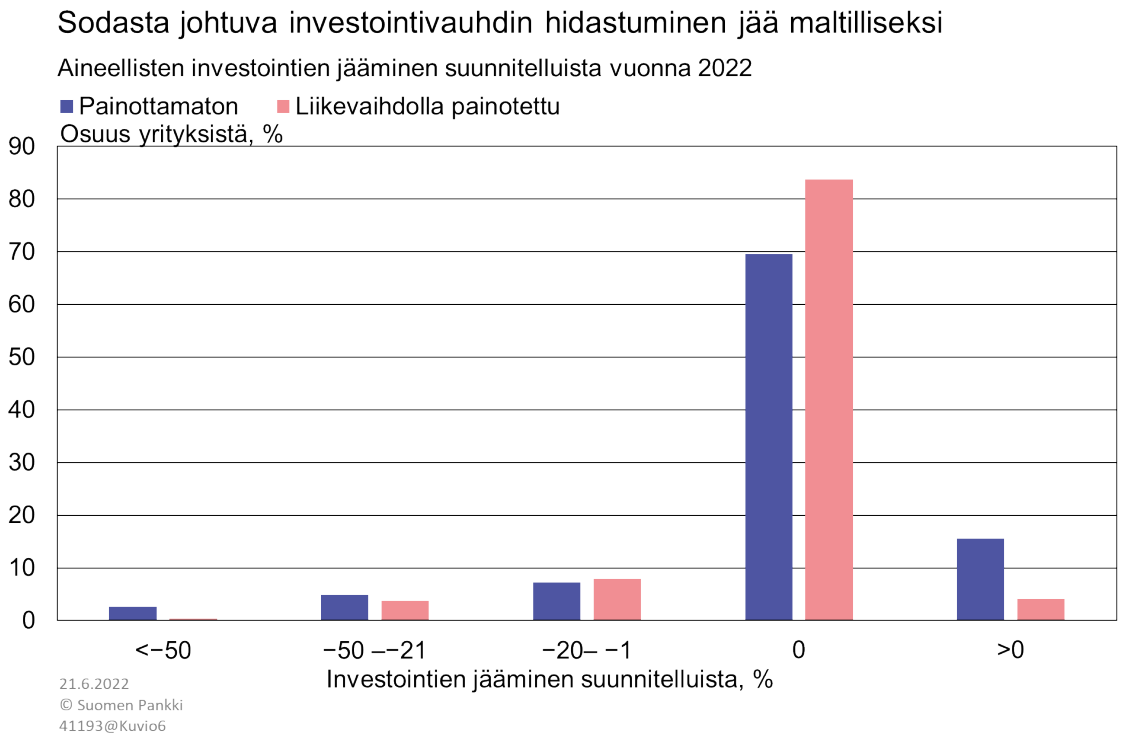
Investoinnit uhkaavat jäädä suunnitelluista

Yrityksiä pyydettiin arvioimaan, miten niiden aineelliset ja aineettomat investoinnit poikkeavat suunnitellusta kuluvana vuonna ja mikä selittää mahdolliset poikkeamat. Aineelliset investoinnit ovat jäämässä odotettua vähäisemmiksi noin 15 prosentilla yrityksistä. Näissäkin yrityksissä investointivauhdin hidastuminen jää maltilliseksi, useimmissa tapauksissa korkeintaan −20 prosenttiin, kun perusteena käytetään liikevaihdolla painotettuja lukuja (kuvio 6). Noin joka kuudes vastaaja arvioi vuonna 2022 toteutuvien investointien määrän jopa suunniteltua suuremmaksi.

Selvästi yleisin selittäjä investointien kasvun hidastumiselle on Ukrainan sota, jonka mainitsi lähes

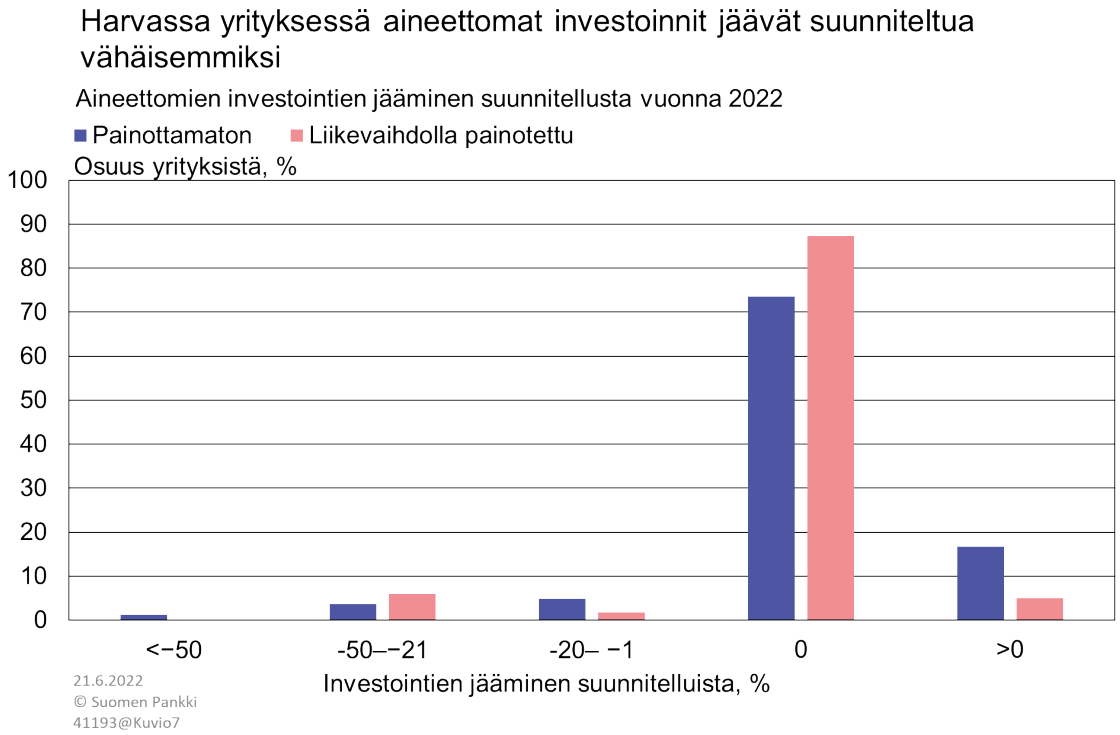
70 % yrityksistä, joiden aineelliset investoinnit ovat jäämässä suunnitellusta. Liikevaihdolla painotetuin luvuin osuus oli yli 90 %. Näiden yritysten investointivauhti ei hidastu keskimäärin enempää kuin muilla yrityksillä, joiden investointivauhti on jäämässä jälkeen suunnitellusta. Muina syinä investointivauhdin hiipumiselle mainittiin esimerkiksi koronatilanteen pitkittyminen sekä investointiprojektien kallistuminen.

Kuvio 6.

Aineettomat investoinnit kehittyvät vuonna 2022 suunnitellusti. Harvempi kuin joka kymmenes yritys arvioi aineettomien investointien jäävän kuluvana vuonna suunniteltua vähäisemmiksi (kuvio 7). Yleisin syy aineettomien investointien jäämiselle suunnitellusta oli vastaajayritysten mukaan Ukrainan sota. Nämä yritykset kattoivat 87 % niiden yritysten liikevaihdosta, joiden aineettomat investoinnit jäävät suunnitellusta.

Kuvio 7.

Johtopäätökset

Sodan vaikutukset suomalaiseen yrityskenttään ovat suhteellisen vähäisiä ja väliaikaisia, ainakin Tesin kyselyssä mukana olleiden kolmen toimialan osalta. Vaikutukset jakautuvat kuitenkin epätasaisesti toimialojen välillä ja niiden sisällä. Kun koronapandemiasta joutuivat kärsimään varsinkin palvelualojen yritykset, nyt liikevaihdon laskusta ja kustannusten noususta kärsivät erityisesti teollisuuden toimialat. Vaikka yrityssektori ja päätoimialat kokonaisuutena näyttäisivät kokevan suhteellisen pienen iskun, on isku suuri joillekin, etenkin Venäjän-vientiin tai -liiketoimintaan keskittyneille, yksittäisille yrityksille.

Yrityskyselyn perustella yritykset pystyvät monelta osin sopeuttamaan toimintansa heikentyneeseen taloudelliseen ympäristöön. Tämä näkyy arvioissa, jotka koskevat menetettyjen vientimarkkinoiden korvaamisen laajuutta, nopeutta sekä tuotantoketjujen korvattavuutta. Yritysten tilannetta helpottaa se, että tyypillisesti niiden Venäjän-kaupan osuus on ollut suhteellisen pieni osa liiketoimintaa. Yritykset näyttävät pystyvän siirtämään kallistuneita kustannuksia lopputuotteidensa hintoihin.

Sodan vaikutuksiin liittyy edelleen epävarmuutta, ja epävarmuus on myrkkyä taloudelle. Se jarruttaa sekä investointeja että kulutusta Suomessa. Epävarmuustekijöistä keskeisiä ovat ainakin energian ja raaka-aineiden hintojen nousun suuruus ja kesto.

Viitteet

1. Vuoden 2020 tilinpäätöstietoja ei löytynyt aivan kaikille otoksen yrityksille, joten painotettuja lukuja laskettaessa menetettiin joitakin havaintoja. ↑
2. Painokertoimena käytetyt kokonaisvienti ja Venäjän-vienti vuonna 2021 perustuivat vuoden 2020 liikevaihtotietoihin sekä yritysten Tesin kyselyssä antamaan omaan arvioon niiden viennistä suhteessa liikevaihtoon sekä Venäjälle, Valko-Venäjälle ja Ukrainaan suuntautuneen viennin osuuteen niiden kokonaisviennistä. ↑
3. Yritykset, joilla oli tuotantoa Venäjällä, Valko-Venäjällä tai Ukrainassa, vastasivat noin 8 prosenttia kyselyyn vastanneiden yritysten henkilöstöstä. ↑
4. Arvio hintojen nostosta on sama riippumatta siitä tarkastellaanko painottamattomia vai liikevaihdolla painotettuja lukuja. ↑

Asiasanat

markkinat, sota, tuotantoketjut, Ukraina, vienti, yritykset